

Ryszard Wryk

Słowa kluczowe: historia drugiej wojny światowej, historia sportu, historiografia, Generalne Gubernatorstwo, ziemie włączone do Rzeszy, okupacja, konspiracja zbrojna i cywilna, obozy jenieckie, obozy koncentracyjne, straty osobowe.

Artykuł poświęcony jest problematyce sportu polskiego w latach drugiej wojny światowej. Zagadnienie to mieści się zarówno w sferze życia codziennego Polaków pod okupacją niemiecką jak i konspiracji cywilnej, a szerzej ujmując ich wojennych losów. Pomimo obszernej literatury przedmiotu na temat różnych aspektów losów Polski i Polaków w latach drugiej wojny światowej sport polski tego okresu nie doczekał się całościowego, źródłowego opracowania. W artykule ukazano jakie miejsce zajmuje sport polski w latach 1939-1945 w historiografii. W literaturze przedmiotu historycy podejmowali dotąd takie problemy jak konspiracyjny ruch sportowy w Generalnym Gubernatorstwie i ziemiach włączonych do Rzeszy, sport w obozach jenieckich, życie sportowe w niemieckich obozach koncentracyjnych, udział sportowców w walkach na wszystkich frontach wojny oraz w konspiracji zbrojnej i cywilnej Polskiego Państwa Podziemnego, straty osobowe sportu polskiego w latach 1939-1945. Pomimo stosunkowo pokaźnego piśmiennictwa na temat sportu polskiego w latach drugiej wojny światowej dominują w nim ujęcia wycinkowe i nierzadko przyczynkarskie. Historiografia polska po dziś nie pokusiła się o rozprawę syntetyczną, wieloaspektowo omawiającą zagadnienie będące przedmiotem niniejszego artykułu.

Tomasz Sikorski

Słowa kluczowe: sport, Polska Ludowa, Polska Kronika Filmowa, propaganda, ideologia.

W artykule przedstawiono propagandowy obraz polskiego sportu w Polskiej Kronice Filmowej (PKF). Wyznaczone cezurami chronologicznymi pole badawcze obejmuje okres stalinizmu, czyli lata 1949 -1956. Artykuł składa się z dwóch części. W pierwszej przedstawiono instytucjonalną reorganizację sportu po zakończeniu II wojny światowej, proces partyjno – rządowej, ideologicznej indoktrynacji przez sport oraz miejsce sportu w propagandzie („inżynierii dusz”). Część druga obejmuje analizę materiałów PKF zrealizowanych w latach 1949 -1956, poświęconych problematyce sportowej. Zwrócono uwagę na ideologiczny i propagandowy aspekt sportu i kultury fizycznej, natomiast marginalnie potraktowano artystyczne i estetyczne walory filmu dokumentalnego. Celem artykułu było analiza treści filmów dokumentalnych realizowanych PKF, traktowanych jako narzędzie – instrument propagandy, kreującej sfalsyfikowany lub zafałszowany obraz rzeczywistości społecznej, w tym przypadku szeroko rozumianego zjawiska sportu. Hipotezą wyjściową – kierunkową jest stwierdzenie, że sport w Polsce Ludowej/PRL uzależniony był od propagandowego (ideologicznego) nacisku, wynikającego z podporządkowania go założeniom doktryny marksistowsko – leninowskiej oraz ideologicznym i pragmatycznym celom rządzącej partii komunistycznej (PZPR). Kolejne hipotezy stanowią pochodną rozważań dotyczących ścisłych relacji między sportem a polityką i ideologią. 1) PKF za pomocą wizualizacji, montażu, pracy operatorskiej, scenariusza, reżyserii i narzędzi werbalnych (stylistyka językowa – język

komentarza) konstruowała propagandowy obraz sportu. 2) PKF propagowała partyjno – państwowy program umasowienia i upowszechnienia sportu i kultury fizycznej. 3) PKF kreowała wizerunek – wzór „obywatela – sportowca”, uświadomionego politycznie, ideologicznie i klasowo. 4) PKF popularyzowała tezę o wyższości sportu w krajach demokracji ludowej (socjalistycznych) nad sportem w państwach zachodnich (kapitalistycznych). 5) PKF lansowała w kontekście sportu ideę solidarności i przyjaźni z ZSRR i „bratnimi” narodami. W artykule wykorzystano metody stosowane zarówno w badaniach historycznych, jak i politologicznych (szerzej w naukach społecznych). Dominują zwłaszcza: metoda historyczna (analiza i krytyka źródeł) oraz analiza systemowa. Sięgano również do metody badań komparatystycznych (porównawczych), pozwalających uchwycić podobieństwa między modelem sportu radzieckiego (model preferowany) a doświadczeniami polskimi. W szerszej perspektywie badania te pozwoliły ustalić podobieństwa i różnice między zachodzącymi zjawiskami społecznymi i politycznymi. Wśród zastosowanych technik badawczych dominowała analiza i krytyka wykorzystanych źródeł (zwłaszcza audiowizualnych), pozwalających zrekonstruować objęte cezurami chronologicznymi i zarysowanym polem badawczym zjawisko.

Artur Pasko

Słowa kluczowe: PKOl, MKOl, członkowie, przewodniczący

Po zakończeniu II wojny światowej reaktywowana została działalność Polskiego Komitetu Olimpijskiego. W nowej rzeczywistości politycznej instytucja ta traktowana była przez komunistów jako "pozostałość burżuazyjnej struktury sportowej" jednak była ona potrzebna, ponieważ sport mógł być wykorzystywany do celów propagandy politycznej systemu panującego w krajach demokracji ludowej. Impuls do takiego wykorzystania igrzysk olimpijskich w krajach bloku radzieckiego wyszedł oczywiście z ZSRR. Kreml przyjął bowiem zaproszenie do uczestnictwa w Międzynarodowym Komitecie Olimpijskim i w konsekwencji w ruchu olimpijskim. Wobec tego ważnym elementem tego uczestnictwa było członkostwo Polaków w MKOl. Formalnie w MKOl obowiązywała zasada "odwróconego" członkostwa. Członkowie MKOl byli więc przedstawicielami organizacji w krajach z których pochodzili. Jednak zgodnie z założeniami komunistów członkowie MKOl z Polski powinni byli być zaufanymi ludźmi władzy ludowej, by wspólnie ze swoimi odpowiednikami z pozostałych krajów demokracji ludowej kształtować oblicze MKOl. Komuniści, kilkakrotnie podejmowali nieudane próby wprowadzenia do MKOl takich osób. Udało się tego dokonać dopiero w 1961 roku. Członkiem MKOl został wówczas Włodzimierz Reczek.

Dariusz Wojtaszyn

Słowa kluczowe: NRD, polityka, sport, blok wschodni, ZSRR, Polska

Sport odgrywał szczególną rolę w systemie politycznym NRD i był wykorzystywany do realizacji celów politycznych, szczególnie dyplomatycznych. Celem artykułu jest wskazanie przykładów instrumentalizacji sportu w NRD w kontekście rywalizacji w ramach państw bloku wschodniego. Na tle stosunku władz Niemiec Wschodnich do rywalizacji sportowej i tzw. polityki sportowej ukazane zostały przykłady współzawodnictwa pomiędzy sportowcami z NRD oraz Związku Radzieckiego i innych państw satelickich. Założeniem artykułu jest wskazanie na reakcje władz NRD na wewnątrzsystemową rywalizację sportowców, a także jej podstawy polityczne i próby instrumentalizacji. Zadeklarowana politycznie przyjaźń i ścisła

współpraca polityczna zwykle nie odzwierciedlała realnej rywalizacji, która - szczególnie w sporcie - wbrew propagandowym sloganom była zazwyczaj niezwykle bezwzględna i bezkompromisowa. Tekst oparty jest na bogatej niemieckiej literaturze sekundarnej i uzupełniony o analizę i interpretację opublikowanych materiałów źródłowych oraz badań archiwalnych.

Marta Studenna-Skrucka

Słowa kluczowe: Olimpiada w Moskwie 1980, radziecka propaganda, radziecki sport, promocja komunizmu

Celem niniejszego artykułu jest opisanie miejsca i roli XXII Letnich Igrzysk Olimpijskich w radzieckiej propagandzie. Problem badawczy określono jako wytypowanie głównych wątków w dyskursie propagandowym i ustalenie jaka była ich treść, cel i wzajemna hierarchia. Zastosowano metodę badawczą analizy krytycznej dyskursu propagandowego w reprezentatywnych tytułach prasowych, i innych tekstach przekazujących oficjalny punkt widzenia. Autorka stawia hipotezę, że Olimpiada '80, obok wznowienia budowy Kolei Bajkalsko-Amurskiej, była ostatnim „wielkim projektem” powojennego ZSRR. Władze wykorzystały ją w charakterze narzędzia promującego komunizm nie tylko w świecie kapitalistycznym, ale także w samym ZSRR. Organizacja przedsięwzięcia na skalę światową miała przekonywać obywateli radzieckich o kondycji ich państwa. W propagandzie występowały trzy zasadnicze wątki. Po pierwsze, modelowość olimpijskiej rozbudowy Moskwy jako przykład dla ZSRR i całego świata. Po drugie, olimpiada jako „święto sportu i pokoju”. Po trzecie, konstruowanie całej bazy tekstów i wypowiedzi stwarzających wrażenie, że międzynarodowa opinia publiczna afirmuje wysoki poziom materialny i organizacyjny życia w ZSRR.

Anna Kobierecka

Słowa kluczowe: dyplomacja sportowa, igrzyska olimpijskie, wizerunek państwa, miękka siła, miękkie rozbrojenie

Sport jest narzędziem coraz częściej wykorzystywanym przez państwa w procesie budowania ich wizerunku oraz wzmocnienia ich miękkiej siły i możliwości oddziaływania na arenie międzynarodowej. Jedną ze skutecznych metod wykorzystania sportu w tych celach jest organizacja istotnych eventów sportowych o międzynarodowym zasięgu. Celem niniejszego artykułu jest wykazanie również możliwych negatywnych konsekwencji dla wizerunku państwa wynikających z organizacji takiego wydarzenia. Analiza przeprowadzona została w oparciu o przykład letnich igrzysk olimpijskich w Rio de Janeiro w 2016 r. Stawiana hipoteza stanowi, iż niektóre formy dyplomacji sportowej oraz wizerunkowego wykorzystania sportu, zależne od działań podejmowanych przez państwo, mogą w efekcie osłabić jego wizerunek lub w korzystniejszej konfiguracji nie wpłynąć na niego w żadnym stopniu.

Grzegorz Skrukwa

Słowa kluczowe: Rosja, Ukraina, megawydarzenia sportowe, wizerunek, Euro-2012, Olimpiada 2014, mundial 2018, Putin

Celem artykułu jest przedstawienie politycznego kontekstu działań promocyjnych Ukrainy i Rosji związanych z wielkimi wydarzeniami sportowymi: Mistrzostwami Europy w Piłce Nożnej 2012, Zimowymi Igrzyskami Olimpijskimi w Soczi w 2012 r. oraz Mistrzostwami Świata w Piłce Nożnej w Rosji w 2018. Problemem badawczym jest ustalenie, w jaki sposób Ukraina i Rosja próbowały kształtować swój wizerunek wykorzystując tytułowe wydarzenia jako szansę na promocję kraju w dwadzieścia kilka lat po rozpadzie ZSRR i w kontekście krytyki za autorytaryzm, a w przypadku Rosji, także krytyki za łamanie prawa międzynarodowego. Metodą badawczą jest porównawcza analiza przekazu promocyjno-propagandowego wykreowanego przez Ukrainę i Rosję (logotypy, hasła, wideoklipy, ceremonie, wypowiedzi polityków) w związku z wydarzeniami sportowymi, w kontekście aktualnej wewnętrznej i zewnętrznej sytuacji politycznej. Postawiona hipoteza głosi, że dla Ukrainy kampania promocyjna przed Euro 2012 była w zasadzie początkiem jakichkolwiek międzynarodowych działań promocyjnych i była prowadzona na nie najwyższym poziomie jakościowym. W przypadku Rosji zaś większe zasoby wizerunkowe i silniejsze instrumentarium w rękach państwa pozwoliło na stworzenie dwóch zupełnie różnych kampanii promocyjnych: odwołującej się do kultury wysokiej i osiągnięć cywilizacyjnych w 2014 r. , oraz „prowincjonalnej” w 2018 r., przy czym obie wpisują się w politykę Władimira Putina.

Michał Marcin Kobierecki

Słowa kluczowe: Igrzyska Afrykańskie, Najwyższa Rada Sportu w Afryce, dyplomacja sportowa, polityka i sport, stosunki międzynarodowe

Sport bywa instrumentalizowany na wiele sposobów jeśli chodzi o stosunki międzynarodowe. Jednym z nich jest wykorzystywanie jego apolityczności i popularności w celu budowania bliskości i pozytywnych stosunków pomiędzy państwami. Jest to określane mianem dyplomacji sportowej, która z kolei zaliczana jest do szerszej kategorii dyplomacji publicznej. Celem artykułu jest zbadanie, w jaki sposób sport wykorzystywany był i jest dla wzmacniania więzi i bliskości pomiędzy państwami afrykańskimi. Uwzględniono w nim dwie inicjatywy, mianowicie cykliczną regionalną imprezę sportową jaką są Igrzyska Afrykańskie oraz nieistniejącą już Najwyższą Radę Sportu w Afryce. Badanie ma charakter studium przypadku dotyczącego kontynentu afrykańskiego, bowiem w historii sportu takich wielostronnych inicjatyw na rzecz zbliżenia międzynarodowego było znacznie więcej. Analiza w szczególności dotyczy motywacji stojącej za poszczególnymi uwzględnionymi inicjatywami. W artykule podjęto próbę weryfikacji hipotezy badawczej, zgodnie z którą istnienie w Afryce reżimów zdominowanych przez białą mniejszość (Republika Południowej Afryki i Rodezja) stanowiło czynnik integrujący pozostałe państwa afrykańskie w dziedzinie międzynarodowego sportu.

Tomasz Czapiewski

Słowa kluczowe: liga futbolu amerykańskiego, konflikt Trump - NFL, kryzys hymnowy, Colin Kaepernick

Artykuł ma na celu analizę relacji sportu z polityką na przykładzie sekwencji wydarzeń nazywanych popularnie kryzysem hymnowym. W 2016 r. amerykański futbolista Colin Kaepernick wyraził protest podczas odgrywania hymnu, co spotkało się z ostrą reakcją prezydenta Stanów Zjednoczonych Donalda Trumpa. Praca składa się z trzech podstawowych części. Podrozdziały są poświęcone odpowiednio opisowi społeczno-politycznego kontekstu ligi *NFL*, kryzysowi hymnowemu oraz konfliktowi na linii Trump-*NFL*. Podstawowe pytanie, które stawia sobie autor, to wyjaśnienie przyczyny zaistnienia tak szczególnej interakcji między światem sportu i polityki oraz zrozumienie jej przebiegu. Podstawowe źródło badawcze stanowi anglojęzyczna literatura przedmiotu oraz wypowiedzi uczestników wydarzeń. We wnioskach stwierdzono, że w opisywanym wydarzeniu widoczna jest szczególna rola futbolu amerykańskiego w amerykańskiej kulturze, sprzęgniętego z praktykami umacniającymi patriotyzm, ale też wyjątkowy sposób działania Trumpa w polityce. Mimo kontrowersji i wielu głosów krytycznych, to Trumpa można traktować jako zwycięzcę tego sporu. Szerszej refleksji wymaga też kwestia relacji między sportem i polityką, zwłaszcza w odniesieniu do określenia granic prawa do protestu politycznego sportowców.

Radosław Kossakowski

Słowa kluczowe: ultras, kibice piłkarscy, Europa, polityka, tożsamość lokalna, historia.

Artykuł przedstawia historię ruchu ultras w Europie. Na wybranych przykładach, pokazano, że choć w wielu krajach występują cechy charakterystyczne tej kultury: wierność jednemu klubowi, poszukiwanie autentycznego doświadczenia kibicowania, gloryfikowanie grupowej tożsamości, wspieranie lokalnej wspólnoty, uciekanie od rynkowych form zaangażowania w futbol, spontaniczność, kult tradycyjnych wzorców męskości, to ich ekspresja zapośredniczona jest przez regionalne konteksty. Z jednej strony można zatem mówić o jednej „mentalności” ultras jako uniwersalnym systemie wartości, podzielanym przez kibiców w różnych krajach. Z drugiej jednak, w każdym kraju różne aspekty kultury ultras służą odmiennym celom; przykładowo na Wyspach Brytyjskich wykorzystuje się je do wskrzeszenia spontanicznej atmosfery na stadionach; w Polsce – do manifestowania tożsamości politycznych. Artykuł wychodzi od włoskich korzeni ruchu ultras, aby pokazać, jak włoski styl był inkorporowany w innych częściach Europy, przechodząc lokalne modyfikacje i będąc asymilowany z partykularnymi interesami poszczególnych grup ultras.

Andrzej Denka

Słowa kluczowe: film piłkarski (film o piłce nożnej), *Cud w Bernie*, dramaturgia filmowa, pamięć zbiorowa

Piłka nożna to więcej niż rozrywka: nie sprowadza się do współzawodnictwa a często bywa zanurzona w bieżącej polityce. Zwycięstwa i zdobyte tytuły stają się ważnymi składnikami pamięci zbiorowej, budując poczucie wspólnoty i tożsamości narodowej, zwłaszcza w przełomowych momentach historii. Ukazywanie ważnych wydarzeń sportowych, czy to w filmach dokumentalnych czy fabularnych, ma długą tradycję, zaś filmy piłkarskie (*Fußballfilm*) są szczególnie interesującym zjawiskiem, o czym świadczą dziesiątki realizacji. Temat piłki nożnej można łączyć z najrozmaitszymi gatunkami filmowymi, takimi jak dramat społeczny, komedia satyryczna, filmy wojenne itd. Film niemieckiego reżysera, Sönke Wortmanna, *Cud w Bernie* (*Das Wunder von Bern*, 2003), stanowi pod tym względem ciekawy przykład, gdyż łączy w sobie kilka różnych gatunków: jest filmem obyczajowym o życiu rodzinnym w okresie powojennym, zawiera znaczący wątek komediowy a ponadto jest filmem sportowym (który praktycznie nie występuje w czystej formie). *Cud w Bernie* odtwarza zdarzenia z 1954 roku, kiedy to reprezentacja Niemiec zdobyła w Szwajcarii puchar świata, co stało się jednym z mitów założycielskich Republiki Federalnej Niemiec, a wygraną łączono z tzw. cudem gospodarczym (*Wirtschaftswunder*). Powrót do mitu zwycięstwa odniesionego w Bernie był ważny dla tzw. Republiki Berlińskiej w czasach rządów Gerharda Schrödera. Artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie o środki estetyczne, z jakich korzystał reżyser, aby zbudować dramaturgię i przesłanie filmu oraz na ile wiernie odtworzył polityczne nastroje przedstawianego czasu.

Tomasz Nakoneczny

Słowa kluczowe: sport, rynek, kulturalizacja, nowoczesność, tożsamość

W artykule podjęte zostało zagadnienie kulturowej charakterystyki współczesnego sportu. Zasadnicze pytania dotyczą perspektywy dalszego istnienia sportu jako formacji uwikłanej w fundamentalne sprzeczności wynikające z wzajemnej niekompatybilności jego funkcji prakseologicznych i ideowo-moralnych. Sport dążąc do neutralizowania bądź łagodzenia tych sprzeczności ujawnia swoje silne uzależnienie z jednej strony od logiki rynku, a z drugiej od logiki generowanej przez potrzeby i dylematy współczesnej kultury.

Izabela Wróbel

Słowa kluczowe: reforma lizbońska, kompetencje UE, sport zawodowy i amatorski, prawa podstawowe, prawo do sportu

Celem artykułu jest określenie znaczenia reformy lizbońskiej w dziedzinie sportu w odniesieniu do praw podstawowych jednostki, w szczególności prawa do sportu. Sprawdzeniu podlega hipoteza, że przyznanie UE kompetencji w zakresie sportu, zarówno zawodowego, jak i amatorskiego, przyniosło jedynie marginalny skutek bądź nie wywołało żadnego skutku dla wzmocnienia lub poszerzenia praw jednostki uprawiającej lub pragnącej uprawiać sport w jednym lub większej liczbie państw członkowskich Unii. W kontekście systemu prawnego Unii problemem wymagającym zbadania jest samo istnienie (uznanie) praw podstawowych w dziedzinie sportu, a dopiero w drugim rzędzie zakres tych praw i jego ewentualna ewolucja. Ze względu na specyfikę systemu prawnego Unii, u podstaw którego leży przekazanie organizacji kompetencji przez jej państwa członkowskie, punktem wyjścia analizy uczyniono przepisy prawa pierwotnego Unii dotyczące jej kompetencji w dziedzinie sportu, by następnie przejść do postanowień tego prawa odnoszących się *stricte* do praw podstawowych. Analiza dogmatyczna obejmuje także orzecznictwo sądów unijnych. Zgodnie z konkluzją płynącą z badań, znaczenie reformy kompetencyjnej UE w dziedzinie sportu w sferze praw podstawowych jednostki jest marginalne.